

Andreas Krognnes

Kjærlighet

Love

Hvordan det kan forstås og praktiseres på omsorgsinstitusjoner innen barnevernet

How it can be understood and practiced in care institutions within child protection

Bacheloroppgave i Barnevern
Veileder: Berit Skauge

Andreas Krognæs

Kjærlighet

Love

Hvordan det kan forstås og praktiseres på omsorgsinstitusjoner innen barnevernet

How it can be understood and practiced in care institutions within child protection

Bacheloroppgave i Barnevern

Veileder: Berit Skauge

Mai 2023

Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet

Fakultet for samfunns- og utdanningsvitenskap

Institutt for sosialt arbeid

Kunnskap for en bedre verden

Sammendrag

Kjærlighet er tatt inn som et begrep i den nye barnevernsloven (2022). Dette er kontroversielt fordi kjærlighet er personlig og det er dermed vanskelig å gi en felles dekkende definisjon.

Gjennom å se på utviklingen av sosialt arbeid fra frivillighetsarbeid til profesjon avdekkes det at kjærlighet gradvis forsvant som et begrep i takt med økende profesjonalisering av faget.

Barna, med Forandringsfabrikken som talerør, sier de ønsker seg et varmere barnevern og oppgaven kommer inn på at mye tyder på at de har klart å snu utviklingen tilbake til røttene av sosialt arbeid, der kjærligheten hadde sin plass. Kjærlighet i barnevernet er likevel ikke bare enkelt og oppgaven kommer inn på noen av de utfordringer dette utløser.

Kjærlighet er universelt. Med bakgrunn i dette søker oppgaven tilbake til antikken og hva både Platon og Aristoteles tenkte om kjærlighet den gang. Deretter trekkes linjen frem til nyere tids filosofer i form av Løgstrup, Maturana og Honneth.

Bacheloren drøfter kjærlighet i barnevernet fra et miljøterapeutisk ståsted og bygger i stor grad på Lise Otnes (2021) sin empiri og hennes informanter, og hvordan de forstår og praktiserer kjærlighet på institusjon i barnevernet. Mye tyder på at sosialarbeidere imøteser utviklingen og at de evner å knytte kjærlighet og profesjonalitet sammen.

Ved å knytte filosofenes kjærlighetsforståelse til praksisfeltet forsøker oppgaven å gi svar på hvilken plass kjærlighet kan ha på barnevernsinstitusjoner og hvordan den kan utøves.

Abstract

Love is included as a term in the new Child Protection Act (2022). This is controversial because love is personal and it is therefore difficult to give a common comprehensive definition.

By looking at the development of social work from voluntary work to a profession, it is revealed that love gradually disappeared as a concept in line with increasing professionalization of the subject.

The children, with Forandringsfabrikken as a mouthpiece, say they want a warmer child protection system and the thesis shows that there are many indications that they have managed to turn the development back to the roots of social work, where love had its place.

Love in child welfare is still not all simple and the thesis touches on some of the challenges this triggers.

Love is universal. With this as a background, the thesis looks back to antiquity and what both Plato and Aristotle thought about love back then. The line is then drawn to more recent philosophers in the form of Løgstrup, Maturana and Honneth.

The bachelor discusses love in child welfare from an environmental therapeutic point of view and is largely based on the empirical work of Lise Otnes (2021) and her informants, and how they understand and practice love in institutions in child welfare. There are many indications that social workers welcome the development and that they are able to link love and professionalism together.

By linking the philosophers' understanding of love to the field of practice, the thesis attempts to answer what place love can have in child welfare institutions and how it can be exercised.

Førord

Kjærlighet dukket tidlig opp som et tema jeg ønsket å skrive om i bacheloroppgaven. At det skulle bli innført som et begrep i barnevernsloven har uroet nærmest like mange som det har gledet folk som jeg har jobbet med.

I denne bacheloren har jeg dykket ned i hva litteraturen sier om tema og funnet gode argumenter både for og imot for å ta kjærlighet inn i loven. Prosessen har lært meg litt om meg selv, men kanskje mest om andre og deres syn på virkeligheten. Denne lærdommen vil jeg ta med meg videre i mitt arbeid på institusjon.

Det er mange jeg vil takke.

Først vil jeg takke Trond Jarle som oppfordret meg til å søke jobb på institusjon. Du er den som startet min vei inn i barnevernet og min nye retning i arbeidslivet. Jeg vil takke Elin Therese for å ha tatt meg inn i Frelsesarmeen og gitt meg gode referanser. Jeg vil takke Erik for ærlig samtale og for å ha oppfordret meg til å søke på NTNU. Jeg vil takke Trine for at hun hadde tro på meg og ansatte meg, og for å ha gitt meg mulighet til å prioritere studier samtidig med jobb. Jeg vil takke min mor, Ingrid og min søster Synnøve for å ha stilt opp som barnevakter og for generelt ha tatt seg av mine barn når jeg har måttet prioritere studier. Jeg vil takke mine barn, Mats og Synne for at dere har vært så tålmodige når pappa har studert og jobbet.

Til slutt vil jeg takke min kjære kone, Merete, for å ha tatt vare på hus, hjem og barn og støttet meg under studiene. Jeg hadde ikke klart dette uten deg.

Jeg har blitt 50 år og det meste av livet er trolig opplevd. Jeg har hatt en god barndom og et godt liv så langt. Nå håper jeg, i større grad, å kunne bidra i større grad til at andre får en god barndom og et godt liv.

Trondheim, 1. mai 2023

Andreas Krognes

Innholdsfortegnelse

1	<u>Innledning</u>	5
1.1	Valg av tema.....	5
1.2	Problemstilling, avgrensninger og oppgavens formål.....	6
1.3	Oppgavens oppbygning.....	6
1.4	Introduksjon av relaterte begrep for oppgaven.....	7
1.4.1	Kjærlighet.....	7
1.4.2	Etikk.....	7
1.4.3	Tillit.....	8
1.4.4	Miljøterapi.....	8
1.4.5	Forandringsfabrikken.....	9
2	Metode	9
2.1	Fremgangsmåte.....	11
2.2	Forforståelse.....	11
2.3	Kildekritikk.....	11
3	Presentasjon av teori	11
3.1	Juridiske rammer.....	11
3.2	Barnets beste.....	13
3.3	Det biologiske prinsipp.....	13
3.4	Barnets rett til medvirkning.....	14
3.5	Sosialarbeiderprofesjonens utvikling.....	14
3.6	Kjærlighet og fellesskap i antikken.....	15
3.7	Nyere tids filosofers syn på kjærlighet.....	16
4	Drøfting	18
5	Konklusjon	26
6	<u>Kilder</u>	27

1 Innledning

1.1 Valg av tema

Denne oppgaven handler om kravet til kjærlyghet i barnevernet.

Mitt første møte med institusjon var da jeg, i juli 2018, begynte å arbeide på et enetiltak i Frelsesarmeen barne- og familiehjem i Trondheim. Kjærlyghet hadde nettopp blitt tatt inn som et begrep i barnevernsloven (Økland & Sørskal, 2020, s. 127), og det var stor diskusjon blant de jeg jobbet sammen med, som forøvrig hadde arbeidet flere år på institusjon, om hvilke krav som kunne stilles til dem med bakgrunn i at dette nå hadde blitt nedfelt i lov. Gruppen var ganske delt i oppfattelsen av hvordan dette kunne forstås. Noen mente at dette var uproblematisk og at de hadde praktisert kjærlyghet i flere år, mens andre syntes dette ble vanskelig å skulle måtte forholde seg til.

Med dette som utgangspunkt så ble jeg veldig nysgjerrig på hvilken plass kjærlyghet kunne ha i barnevernet. Siden har jeg jobbet på flere institusjoner, både på barn og ungdom, akutt- og langtidsinstitusjoner. Jeg har benyttet muligheten til å forhøre meg med de jeg har jobbet med, hvordan de har stilt seg til begrepet og funnet den samme splittelsen i arbeidsgruppen overalt jeg har arbeidet. Samtidig har jeg dannet meg min egen erfaring og oppfatning om tema.

Når jeg har fortalt folk at jeg tenker å skrive om kjærlyghet i bacheloroppgaven har mottakelsen vært blandet. Noen har gitt meg tilbakemelding på at kjærlyghet er en selvfølgelighet innenfor institusjonsarbeid i barnevernet og at temaet både er aktuelt og viktig. En medarbeider, som jeg oppfatter som dyktig i sitt arbeid, ga meg tilbakemelding på at dersom jeg skulle skrive om kjærlyghet så burde jeg ha en kritisk tilnærming, underforstått at kjærlyghet blir et for sterkt begrep til å kunne håndtere i barnevernet.. En annen dyktig medarbeider kunne innrømme at han ikke, i det hele tatt, forsto kjærlyghetskravet i loven. Dette forteller meg at kjærlyghet i barnevernet fortsatt engasjerer og frustrerer miljøterapeuter, selv fem år etter at det ble tatt inn i barnevernsloven.

1.2 Problemstilling, avgrensninger og oppgavens formål

Kjærlighet kan forstås på ulike måter, til ulike tider og i ulike kontekster. Dette vil antakelig gjøre at den også vil vurderes og praktiseres ulikt alt etter hvor i barnevernet den skal utøves. Praktisering av kjærlighet i barneverntjenesten vil trolig være noe annerledes enn i fosterhjem eller på institusjon og trolig også ulikt mellom omsorgsinstitusjon kontra atferdsinstitusjon. For å kunne gå i dybden på problemstillingen har jeg valgt å avgrense kjærlighetskravet til omsorgsinstitusjoner innen barnevernet.

På grunn av at det eksisterer så mye usikkerhet om hvordan kjærlighet skal forstås og praktiseres innen barnevernet har jeg nærmest fra første dag i studiene tenkt på å skrive om kjærlighet i bacheloroppgaven. Poenget er at så lenge kjærlighet er tatt inn i formålsparagrafen i loven så må alle som jobber innen barnevernet forholde seg til dette, forstå og kunne praktisere dette.

Med bakgrunn i ovenstående så har jeg valgt følgende problemstilling:

Hvordan kan kjærlighet forstås og praktiseres på omsorgsinstitusjoner innen barnevernet?

Hensikten er å forsøke å forklare hvordan miljøterapeuter på institusjon kan forholde seg til kjærlighet i sitt arbeid.

1.3 Oppgavens oppbygning

Oppgaven starter med en kort introduksjon av utvalgte begrep relatert til kjærlighet og oppgaven som helhet. Dette er begrep som jeg vil henviser til senere i oppgaven.

Deretter redegjøres det for metode, fremgangsmåte, forforståelse og kildekritikk.

Under presentasjon av teori tar oppgaven for seg de juridiske rammene og et utvalg av barnevernsfaglige prinsipper knyttet til oppgavens tema. Å sette et begrep som kjærlighet inn i lov er kontroversielt og diskutabelt, og jeg vil komme nærmere inn på grunnlaget for at dette til slutt ble tatt inn i loven i 2018.

Jeg vil videre si litt om utviklingen av sosialarbeiderprofesjonen i Norge, for å sette perspektiv på historien og dit vi er kommet i dag.

For å forsøke å forklare hva kjærlighet er har jeg valgt å trekke linjer helt tilbake til antikken og hva de tenkte om begrepet den gang, og etterpå å trekke inn hva nyere tids filosofer har tenkt.

Under drøftingen vil jeg komme nærmere inn på hvorfor kjærlighet er så kontroversielt, både i lov og profesjon, og hvilke utfordringer dette gir for miljøterapeuten. Samtidig vil jeg komme nærmere inn på hvordan kjærlighet kan forstås og praktiseres i en barnevernkontekst, ved å støtte meg til litteraturen.

Til slutt vil jeg kort gjøre en oppsummering av det som er presentert og foreta en konklusjon.

1.4 Introduksjon av relaterte begrep for oppgaven

1.4.1 Kjærlighet

Store norske leksikon erkjenner at kjærlighet er et ord som kan forstås på mange måter. Det kan brukes om romantiske forhold, mellom familiemedlemmer eller være rettet mot Gud. Til daglig kan kjærlighet knyttes til menneskers forhold til ting som kunst, mat og drikke og dermed ha en mer overfladisk betydning. Kjærlighet betraktes som grunnleggende for mental helse innenfor moderne psykologi. Mange i dagens samfunn oppfatter generelt kjærlighet som romantikk og forelskelse (Tranøy, 2023). Hvilken kjærlighet som kan eksistere innen barnevernet vil oppgaven komme inn på senere.

1.4.2 Etikk

Etikk er kort forklart læren om moral, dvs. læren om hvordan man skal handle eller oppføre seg knyttet til ulike situasjoner (Sagdahl, 2023). Det dreier seg om at man skal kunne handle ut i fra det som er etisk riktig, for å være et godt menneske. Profesjonsetikken, dvs. den etikken som eksisterer i kraft av den jobben man utfører vurderes gjerne strengere enn den allmenne etikken (Leer-Salvesen, 2021, s. 35). Som sosialarbeider står etikken spesielt i fokus fordi man arbeider med mennesker som det er viktig å ta hensyn til. Det yrkesetiske grunnlagsdokumentet, som er utarbeidet av Fellesorganisasjonen (FO), underbygger dette. Målet med dette dokumentet er blant annet "(...) å styrke etisk bevissthet blant barnevernspedagoger, sosionomer, vernepleiere og velferdsvitere" (FO, 2015, s. 3).

Det finnes ulike etiske teorier. Eksempler på dette er konsekvensetikk, pliktetikk, dydsetikk og nærhetsetikk. Når man utfører etiske refleksjoner bruker man gjerne en kombinasjon av ulike etiske teorier for å komme frem til den mest etiske riktige konklusjonen.

1.4.3 Tillit

Per Fugelli (2001) omtaler tillit til å være et slags gudestoff som holder folk sammen. "Tillit er menneskets følelse av at andres godhet, ærlighet og dyktighet er til å stole på" (Fugelli, 2001, s. 3621-3622). Det er med andre ord tillit som gjør at vi mennesker kan leve i fred sammen og overleve. Det fungerer nærmest som et bindemiddel mellom mennesker. Mange kan sikkert være enige i at livet leves best i relasjon med andre. Lillevik, Stokvold & Landmark (2020) er inne på at tillit også omfatter at makten i relasjonen ikke må misbrukes (Larsen, 2022, s. 44). Det tar tid å utvikle tillit, spesielt dersom den, i utgangspunktet, er brutt. Tid og hardt arbeid fra begge parter er dermed en faktor for å kunne opparbeide ny tillit (Leersalvesen, 2021, s. 130). Kjærlighet kan også defineres til noe som binder oss sammen (Andersen, 2018). Tillit og kjærlighet er dermed noe som er nært knyttet sammen.

1.4.4 Miljøterapi

Miljøterapi kan defineres til å være en planlagt og systematisk organisering av miljøfaktorer med det mål å muliggjøre utvikling og forandring (Larsen, 2022, s. 16 og 21; Kvaran & Holm, 2017, s. 112; Olkowska & Landmark, 2016, s. 26-27). Miljøfaktorer omfatter alt som er rundt barnet, som for eksempel boforhold, strukturer, rammer, venner, skole og familie. Når det snakkes om utvikling og forandring her så gjelder dette hos barnet som miljøterapeuten arbeider med. Denne utviklings- og endringsprosessen er ofte omfattende og smertefull for barnet og er ofte forbundet med motstand (Larsen, 2022, s. 21). Slik motstand kan omfatte sterk avvisning eller kraftfulle utageringer mot voksne, andre barn eller gjenstander. (Larsen, 2022, s. 20). Det kaoset som barnet har inne i seg overføres til miljøet rundt barnet. Slike barn som beskrives her er det Erik Larsen (2022) omtaler som dårlige integrerte barn, og som er den gruppe barn som kan ha nytte av opphold på institusjon (Larsen, 2022, s. 18). Å skape endring hos slike dårlige integrerte barn fordrer at miljøterapeuten har relasjonskompetanse og tåler å stå i krevende situasjoner over tid. Når grensene opprettholdes og barna opplever at relasjonen ikke endrer seg med den voksne vil de gradvis kunne ta fatt på sitt utviklings- og endringsarbeid (Larsen, 2022, s. 21).

1.4.5 Forandringsfabrikken

Forandringsfabrikken har siden starten i 2004 jobbet for å sikre barns rettigheter i Norge, gjennom å sørge for at staten skal få høre direkte fra barna hva barna selv mener om politikk, planer eller satsinger som angår dem. Organisasjonen består av fabrikkarbeidere, dvs. voksne som tilrettelegger og styrer, men de viktigste bidragsyterne er de såkalte Barnevernsproffene som gir førstehånds informasjon om hva barn er opptatt av og hvordan politikken som føres påvirker dem. Barnevernsproffene består av barn i alderen 13 til 21 år som inviteres inn i organisasjonen og fungerer nærmest som konsulenter. Dette er barn som lever i utsatte livssituasjoner, som utfordrer omgivelsene, som har ofte lite tillit til voksne (på grunn av det voksne har gjort mot dem) og man finner dem gjerne i barnevernet, under psykisk helsevern eller også fortsatt boende hos familien (Forandringsfabrikken, u.å.). I kraft av den jobben Forandringsfabrikken gjør så kan den sammenlignes med arbeidstakerorganisasjonene i arbeidslivet.

2. Metode

Oppgavens problemstilling skal løses ved bruk av litteraturstudie som metode. Dette er per definisjon en kvalitativ metode, da den ikke lar seg tallfeste eller måle. Hensikten er å fange opp meninger og opplevelser om temaet, ved å bruke det andre har skrevet (Dalland, 2021, s. 54; Tjora, 2021, s. 196). Begrepet metode kan beskrives som en fremgangsmåte eller redskap for å løse problemer, avdekke ny kunnskap eller oppsummere eksisterende kunnskap om et tema (Dalland, 2021, s. 53). Bruk av metode fordrer en metodisk fremgangsmåte, der forskeren beskriver veien frem mot målet og redegjør for valg som er foretatt, for å gjøre informasjonen etterprøvbar og dermed rede veien for troverdig kunnskap (Dalland, 2021s. 43 og 56). Det ligger i ordet at en litteraturstudie omfatter en studie basert på hva som finnes i litteraturen, dvs. hva som tidligere er skrevet om emnet av forskere. Eksempler på litteratur er vitenskapelige forskningsartikler, fagbøker, lovverk, rapporter, bachelor og master.

2.1 Fremgangsmåte

Da jeg tidlig bestemte meg for hvilket tema jeg skulle skrive om i bacheloren har jeg brukt studietiden til å samle opp og kategorisere relevante artikler, fagbøker og fraseringer jeg har kommet over relatert til kjærlighet. En arbeidskollega jeg har snakket med vedrørende

kjærlighet har også sendt over en master til meg, relatert til tema, som hennes venninne har skrevet. Dette er Lise Otnes sin masteroppgave "...det er bare jobben din" - En kvalitativ studie om kjærlighet i barnevernets praksis", som mye av bacheloren støtter seg på.

Utover dette har jeg brukt akademiske databaser, i hovedsak "Idunn" og "Oria" for å finne annen aktuell litteratur. Da jeg søkte på ordet kjærlighet i Idunn fikk jeg 2470 treff. I Oria fikk jeg 3326 treff. For å snevre inn søket koblet jeg kjærlighet sammen med andre begrep. De mest sentrale søkeord jeg har brukt har vært "kjærlighet i barnevernet", "kjærlighet i loven", "kjærlighet og anerkjennelse " og "kjærlighet og profesjonalitet i barnevernet". Disse søkene reduserte antall treff til henholdsvis 10, 43, 25 og 2 treff i Oria. I Idunn ble statistikken 162, 1438, 836 og 12 treff for tilsvarende søkeord. Ut i fra treffene plukket jeg ut følgende artikler fra Idunn: "Lov til kjærlighet: En studie av høringsuttalelsene til innføring av begrepet kjærlighet i barnevernloven", "Kjærlighet på bestilling; om staten, barnevernsarbeidere og følelser", "Lovfestet kjærlighet", "Kjærlighet på bestilling", "Kjærlighet: en kjernekompetanse i profesjonelt barnevernsarbeid" og "Kjærlighetens inntreden - en utfordring for den profesjonelle relasjon". Jeg fant, for øvrig, også alle disse artiklene i Oria.

Fagboken "Kjærlighetens etikk" fikk jeg først kjennskap til på slutten av en forelesning i 5. semester, der forfatteren kom innom og presenterte boken. Jeg bestilte denne boken og leste den ferdig i løpet av 2022. Denne boken dukket for øvrig opp både i "Idunn" og Oria", mens tidligere nevnte master kom kun opp i "Oria" i mine søk.

Jeg har videre funnet relevant litteratur i kilder tilhørende litteraturen jeg har funnet fram til, som har ført meg videre til ytterligere relevant litteratur. Dette kan sammenlignes med snøballmetoden slik Aksel Tjora (2021) omtaler den, i forbindelse med rekruttering av nye deltakere til dybdeintervju (Tjora, 2021, s. 150). Eksempler på det jeg har funnet her er: "Kan kjærligheten profesjonaliseres?", "Omsorgsetikk i barnevernet - En refleksjon over det nye kjærlighetskravet til barnevernsarbeidere" og "Mot et Barneperspektiv i Barnevernet - En studie i implementeringen av programmet Mitt Liv Barnevern".

Utover dette har jeg benyttet meg av relevant lovverk via lovdata.no for å underbygge aktualiteten av temaet. Jeg har også brukt søkemotoren google for å søke etter utfyllende kilder jeg ikke har funnet ved hjelp av de akademiske databasene. Eksempel på søkeord her er "definisjon på kjærlighet", "forandringsfabrikken", "etikk" og "musikkterapi".

2.2 Forforståelse

Forforståelse er knyttet til tidligere erfaringer, sosial og kulturell bakgrunn, følelser og tanker eller også fordommer et menneske kan ha (Brodtkorb & Rugkåsa, 2019, s. 28). Hvordan man forstår, fortolker og tenker om verden blir påvirket av det man tidligere har opplevd, slik at forforståelsen kan ofte være til hinder for å tilnærme seg en situasjon eller et emne på en objektiv måte. Forforståelse kan dermed ha betydning for utfallet eller konklusjon av en oppgave (Dalland, 2021, s. 85). I denne oppgaven har det vært viktig for meg å være bevisst min egen forforståelse av tema slik at jeg i størst mulig grad, objektivt, har kunnet drøfte problemstillingen, uten at min personlige overbevisning, etter å ha jobbet noen år i praksisfeltet, skulle påvirke resultatet.

2.3 Kildekritikk

Når man skriver en vitenskapelig oppgave, slik en bachelor er, er det viktig å bruke sikre kilder (Dalland, 2021, s. 41). Det er dermed viktig å være kritisk til hvilke kilder man velger å bruke. Kildene utgjør grunnforutsetningen for oppgaven og vil være avgjørende for hvor redelig og gyldig oppgaven kan vurderes til å være, eller sagt på en annen måte hvilken validitet den har (Dalland, 2021, s. 43). Eksempler på slike sikre kilder er pensumbøker og artikler fra studiet og litteratur jeg har funnet via akademiske søkemotorer, slik som "Idunn" og "Oria". Utover dette er det viktig å påse at man søker kunnskap om hvilke kilder som står seg og hvilke som oppfattes som utdaterte. Generelt kan det lønne seg å bruke kilder som ikke er alt for gamle. Vitenskapen har endret seg opp gjennom tiden og det som var sannhet før trenger ikke å bli oppfattet som sannhet i dag. Det tok for eksempel 26 år fra barnevernsloven ble vedtatt i 1992 til kjærlighet ble tatt inn som et begrep i den i 2018.

3. Presentasjon av teori

3.1 Juridiske rammer

1. januar 2023 trådte den nye Lov om barnevern (2022), heretter barnevernsloven, i kraft. Den erstatter tidligere lov om barnevern (1992). Vi finner i Karnov lovkommentarer at utgangspunktet for den nye barnevernsloven var å rydde opp i den gamle, som fremsto som uoversiktlig etter å ha vært endret mange ganger. For å skape mer sammenheng og forståelse var det dermed på tide med en ny barnevernslov, med nytt, klarere språk. Den nye loven

inneholder bestemmelser som gir et styrket barneperspektiv, der barnets behov skal stå i sentrum. Man ser dette blant annet ved at prinsippet om barnets beste har blitt flyttet fram til formålskapittelet og er gjort om til en ny overordnet bestemmelse. Her er også andre grunnleggende prinsipper om barns rettigheter nå samlet. Tanken bak dette har vært å samle det som er viktigst for barn og synliggjøre dette ved å plassere det først i loven.

Formålet med barnevernsloven er angitt i §1-1 og lyder slik:

Loven skal sikre at barn og unge som lever under forhold som kan skade deres helse og utvikling, får nødvendig hjelp, omsorg og beskyttelse til rett tid. Loven skal bidra til at barn og unge møtes med trygghet, kjærlighet og forståelse.

Loven skal bidra til at barn og unge får gode og trygge oppvekstvilkår (Barnevernsloven, 2022).

Det er her kjærlighet kommer inn i barnevernsloven. Forslaget om å innta kjærlighet som et begrep i loven kommer fra Forandringsfabrikken (Holm et al., 2019, s.283). Mitt Liv Barnevern er et forskningsprosjekt som ble startet som et samarbeid mellom Forandringsfabrikken med Barnevernsproffene og barnevernstjenester og fagfolk med tanke på å utvikle et "varmere" barnevern, der blant annet, kjærlighet ble løftet frem som et av kriteriene for å oppnå dette (Eek-Larsen et al., 2019, s. 7). Dette arbeidet, som ble startet i 2016, har engasjert flere hundre barnevernsansatte (Eek-Larsen, 2019, s. 2; Holm et al., 2019, s. 283-284).

Kjærlighet knyttet til barns utvikling er for så vidt ikke noe nytt. Dette ser man blant annet i fortalen i FNs konvensjon om barnets rettigheter (1989), heretter barnekonvensjonen. Den erkjenner at "(...) barn bør vokse opp i et familiemiljø, i en atmosfære av kjærlighet, glede og forståelse for å sikre full og harmonisk utvikling av deres personlighet" (Barnekonvensjonen, 1989, s. 6). Barnekonvensjonen ble ratifisert av Norge i 1991, men det var ikke før kjærlighet ble tatt inn i barnevernsloven (2022) at begrepet ble rettslig bindende.

Barnevernkonvensjonen ble inkorporert i norsk lov i 2003 (Neumann, 2021, s. 293), men formuleringen med *bør* i denne sammenheng fritar sosialarbeideren for å kunne ettergå i forhold til om kjærlighet er gitt eller ikke, og kan dermed ikke regnes som en rettighet barnet *har* ifølge konvensjonen.

Forandringsfabrikken støtter seg på barnekonvensjonen, men gir i tillegg sin definisjon på hva de legger i begrepet i sitt innspill til ny barnevernslov:

Med kjærlighet mener vi først og fremst menneskevarme - gjennom varme øyne, varmt kroppsspråk, varme ord - og å lytte for å prøve å forstå helt til bunns. Med kjærlighet mener vi også snille, varme handlinger - som å unngå belønning og konsekvenser når et barn gjør dumme handlinger fordi det har det vondt. Det kan også bety å oppmuntre før eksamen, huske bursdager - kort sagt varme ord og handlinger, gitt fra hjertet (Barnevernsprouffene, 2017, s. 2)

For mange kan det kanskje høres rart ut at barnevernsprouffene sier de ikke ønsker seg belønning. Gustumhaugen (2017) forklarer dette med at institusjonsbarn fremfor belønning " (...) skal møtes med en intens menneskelig vilje til å bli bedre kjent". I dette ligger implestitt at barn som har blitt såret og opplevd vonde ting ikke vil være i stand til å profitere på belønning og straff. (Gustumhaugen, 2017, s. 107).

I høringsinnspillene til lovutkastet for den nye barnevernsloven ble kjærlighet kritisk kommentert. De fleste av høringsuttalelsene var positive til å inkludere kjærlighet i loven, da de erkjenner at alle barn har behov for kjærlighet. Kritikken lå i hovedsak på hvordan kjærligheten skulle forstås og praktiseres innen barnevernet, da dette ikke ble definert i loven (Økland & Sørsdal, 2020).

3.2 Barnets beste

Barnets beste er det overordnede grunnleggende prinsippet innen barnevernet. Vi finner dette prinsippet nedfelt flere plasser i sentrale rettighetsdokument, blant annet §1-3 i barnevernsloven (2022), Barnekonvensjonen art. 3, Den europeiske menneskerettskonvensjonen (EMK) og Grunnloven § 104 (Bunkholdt & Kvaran, 2021, s. 61). Prinsippet innebærer at alle avgjørelser og handlinger som berører barnet skal være fattet ut i fra hva som vurderes til å være til barnets beste. Barnets beste er normativt i den forstand at innholdet vil variere ut fra ulike forhold (Bunkholdt & Kvaran, 2021, s. 61). Slike forhold kan være barnas tilknytning til foreldrene kontra foreldrenes omsorgsevne, familiens tradisjoner og kultur kontra norsk lov etc. Beslutninger tas med utgangspunkt i det enkelte barns behov og med bakgrunn i norsk lov, personlig kompetanse, samt vurdering ut fra skjønn (Bunkholdt & Kvaran, 2021, s. 61-63).

3.3 Det biologiske prinsipp

Dette prinsippet omhandler at familien har en verdi og betydning, og at utgangspunktet er at alle barn har det best dersom de kan vokse opp hos sine biologiske foreldre (Bunkholdt &

Kvaran, 2021, s. 63). Man finner prinsippet uttrykt i ulike norske og internasjonale dokumenter, blant annet i St. meld nr. 40 (2001-2002), St. meld. nr. 29 (2002.2003), EMK art. 8 og barnekonvensjonen art. 5 og 8. (Bunkholdt & Kvaran, 2021, s. 63-64). Ut i fra dette står også dette prinsippet sterkt og er dessuten vurdert til å utgjøre et av hovedprinsippene i barnevernet.

3.4 Barnets rett til medvirkning

Barnets rett til medvirkning finner vi i § 1-4 i barnevernsloven (2022). Lovkommentarer i Karnov omtaler denne rettigheten som en prinsippbestemmelse i barnevernet, nærmest på linje med de to ovennevnte prinsippene. I tillegg til loven finner vi medvirkningsretten uttrykt blant annet i barnekonvensjonen art. 12 og Grunnloven § 104. Bestemmelsen fastsetter at barn har rett til å medvirke i alle forhold som angår dem, forutsatt at det er i stand til å danne egne meninger. Karnov kommenterer videre at det er viktig å være oppmerksom på at denne bestemmelsen ikke lenger har en nedre aldersgrense, da det vurderes slik at selv små barn kan ha klare meninger om hva de ønsker. Barnet gis rett til å bli lyttet til, men det skal samtidig tas hensyn til barnets alder og modenhet i forbindelse med vektleggingen. For at barnet skal være i stand til å fatte egne meninger fastsetter loven også at det skal gis tilstrekkelig og tilpasset informasjon. Loven legger til rette for at barnets skal medvirke, men dette betyr ikke at det skal være barnet som bestemmer. Det vil fortsatt være slik at forvaltningen tar beslutningene, men barnet har fått styrket sine rettigheter på dette punktet i henhold til loven. Det tas, med andre ord, mer hensyn til barnets personlige integritet og autonomi, da dette vurderes til å ha stor betydning for barnets tilpasning og utvikling.

3.5 Sosialarbeiderprofesjonens utvikling

Sosialt arbeid i et historisk perspektiv var basert på nestekjærlighet. Fra midten av 1800-tallet omfattet dette veldedighetsarbeid utført av kvinner fra middel- og overklassen (Neumann, 2012, s. 108-109; Thrana, 2022, s. 77). Det frivillige arbeidet baserte seg på omsorgsverdier kvinnene tok med seg i kraft av sitt kjønn og sin rolle i familien, knyttet til medfølelse og nestekjærlighet til de trengende (Thrana, 2022, s. 77). Tiller (2000) hevder i sine studier at kjærlighet hadde sin plass som oppdragende kjærlighet i tidlig barneomsorg. I starten av 1900-tallet omfattet dette at barna tok del i arbeid i hjemmet og utøvde lydighet mot omsorgspersonene. I en kommisjonsvurdering av barnehjemmet Waisenhuset i Trondheim har Tiller (1998; 2000) også funnet spor etter en annen type kjærlighet, der det uttrykkes at "det er i foreldrenes hjerter at kjærligheten taler fritt til barna" (Thrana, 2022, s. 79). Dette indikerer

at det også fantes rom for den varme emosjonelle kjærligheten til barna rundt 1900-tallet. Uttalelsen sier samtidig at barnehjemmet kanskje ikke hadde den samme kjærligheten til barna slik foreldrene hadde. I 1920 ble den første sosialskolen i Norge opprettet. Den var forbeholdt kvinner da man mente at det lå i kvinnenenes natur å utøve omsorg og nestekjærlighet. Målet med sosialskolen var å tilføre kvinnelige omsorgsverdier til hele samfunnet. Utover første halvdel av 1900-tallet bar den politiske diskusjonen preg av at fattige skulle være statens ansvar og ikke lenger være avhengig av privat veldedighet. I denne perioden ble en del sosiale lover vedtatt, blant annet sosialomsorgsloven og barnevernloven. Med staten som ansvarlig ble det stilt større krav til profesjonalitet for sosialarbeideren. Hovedfokuset skiftet fra å utøve omsorg til å omfatte ivaretagelse av sosiale rettigheter og økonomiske ytelser til de som trengte det mest. Med profesjonaliteten av sosialt arbeid så forsvant gradvis nestekjærligheten som begrep. Uviklingen av velferdssamfunnet har forsterket denne trenden, fram til i dag, der hovedfokuset har vært likhet og sosial utjevning, uten for mye innblanding av medfølelse (Thrana, 2022, s. 77-80).

3.6 Kjærlighet og felleskap i antikken

Kjærlighet har vært en del av mennesket i alle tider, da dette ligger biologisk innbakt i oss (Thrana, 2022, s. 36). Det kan derfor være nyttig å se tilbake på hva de tenkte om kjærlighet allerede for to tusen år siden. Ifølge Moseley (2001) omfatter eros i denne tiden den lidenskapelige kjærligheten og inkluderer samtidig et behov for å bli elsket. Agape (nestekjærlighet) er et begrep som representerer det motsatte, dvs. å gi kjærlighet (Thrana, 2022, s. 64). I tillegg opererte grekerne med en annen type kjærlighet som de kalte for fila. Fila betyr felleskap og omfatter den kjærligheten som oppstår i sosiale sammenhenger, koblet til vennskap og nærvær (Thrana, 2022, s. 26).

Platon, som levde for drøyt 2000 år siden er opphavsmannen til den såkalte platoniske kjærligheten, som de fleste kanskje har hørt om. Denne kjærligheten forstås gjerne litt enkelt som forhold uten romantikk og lidenskap. Gjennom Platons begrep "det gode" filosoferer han rundt at mennesket kan finne kjærlighetens kilde ved å søke utenfor seg selv, mot et høyere nivå, der den guddommelige kjærligheten ligger. Ved å strekke seg mot det gode vil mennesket oppleve en høyere forståelse og innsikt, og for å være i stand til å oppnå dette oppgir Platon noen hoveddyder. Disse er: visdom, mot, måtehold og rettferdighet. Gjennom disse dydene kan kjærligheten oppdages. Platon hevder at mennesket innehar en streben etter kjærlighet og at denne er til stede hele tiden. Den ligger som en drivkraft bak all menneskelig

aktivitet. Målet med å finne kjærligheten er å oppnå varig trygghet, fred og lykke. Den platonske kjærligheten handler om å se skjønnheten i alle ting og mennesker, og til dette trenger man ikke lidenskap fordi denne skjønnheten ligger der allerede. Agape kan, ifølge Platon forstås som en grunnleggende kjærlighet til mennesket (Thrana, 2022, s. 27-31). A. Nygren (1966) utdyper dette: "Agapekjærligheten er ubetinget og uavhengig av hvem som fortjener kjærlighet. Det er en kjærlighet der det ikke er behov for gjengjeldelse og likevekt, og er derfor en kjærlighet som ikke er mulig å fullbyrde mellom mennesker". Slik sett så omfatter kanskje agape den kjærligheten som finnes mellom foreldre og barn (Thrana, 2022, s. 64).

Aristoteles, en annen betydningsfull filosof i antikken, har også sine tanker om kjærlighet. Han definerer vennskap (fila) til å ha større betydning enn rikdom og makt. Dette kan være vennskap til dyr likeså som vennskap til mennesker. Poenget er at det er en gjensidighet i forholdet. Aristoteles forklarer kjærlighet til å være å ville noe godt for den andre. Her er Aristoteles mer konkret og praktisk rettet enn Platons høyere tanker om kjærlighet. Motivasjonen for kjærligheten er en grunnholdning om å ønske den andre godt, uten å nødvendigvis få noe tilbake. Det er den andres gode som er viktigst (Thrana, 2022, s. 31-33). Slik sett likner dette på den nestekjærligheten som ble praktisert tidlig i sosialt arbeid i Norge. Selv om man ikke kan forvente å få noe tilbake ligger det likevel en forventning om at dersom man er god mot andre så kan man risikere å oppleve godhet tilbake (Thrana, 2022, s. 31-33).

3.7 Nyere tids filosofers syn på kjærlighet

Knud Ejler Løgstrup (1905-1981)

Den danske filosofen Løgstrups nestekjærlighetsperspektiv er mye brukt i hjelperelasjoner. Han er kanskje mest kjent for sin nærhetsetikk (Thrana, 2022, s. 66-67). Nærhetsetikken legger stor vekt på relasjonen (nærhet) til den andre og hvordan denne personen påvirkes i forhold til å kunne foreta det etisk beste valget (Leer-Salvesen, 2021, s. 45). Løgstrup hevder at det ligger i vår biologi å bry seg om andre. Menneskets biologiske kjærlighet viser seg gjerne i spontane livsytringer i form av tillit, barmhjertighet og medfølelse. Slik spontanitet er ifølge Maturana & Verden-Zöller (2008) noen av de tydeligste kjennetegnene på kjærlighet. På bakgrunn av biologien mener Løgstrup at det er misforstått at vi har en plikt til å utøve kjærlighet, fordi det allerede faller naturlig for mennesket å bry oss om andre. På den andre siden har mennesket et valg om det vil gi kjærlighet til noen eller ikke. Ved å gi kjærlighet til noen eller å bry seg om andre så tar man en risiko, fordi det er ikke gitt at man kan forvente at

den gjengjeldes (Thrana, 2022, s. 66-67). Å forvente noe tilbake er heller ikke poenget med nestekjærligheten i hjelperollen. Møter mellom enkeltmennesker vil utgjøre en etisk fordring, da slike møter er selve arenaen for å arbeide etisk. I møtet med andre har man dermed, ifølge Løgstrup, et etisk ansvar for den andre. Man kan skjule seg bak manualer og profesjonell distanse, men den etiske fordringen vil alltid ligge der. Løgstrup (1991) legger kjærlighet til den etiske fordringen og begrunner dette med at "det er kun kjærligheten som har den egenskapen at den gir styrke til å stå i relasjoner hvor man møter smerte og lidelse, og at man kan stå i den usikkerheten det er å ha omsorg for andre" (Thrana, 2022, s. 67).

Humberto Maturana (1928-2021)

I likhet med Løgstrup ser Maturana kjærlighet som en kraft som ligger innbakt i oss fra starten av. Det er denne kjærligheten som får mennesket til å søke sammen og danne sosiale felleskap. Maturana er uenig i antikkens forståelse av kjærlighet og mener at det ikke finnes ulike typer kjærlighet som for eksempel eros, agape eller fila). Det er den samme grunnleggende kjærligheten som ligger til grunn for alle disse, men den gir ulike uttrykk alt etter hvilke relasjonelle forbindelser den skjer i (Thrana, 2022, s. 33).

Maturana skiller mennesket fra dyrene på den måten at det kun er mennesket som innehar evnen til kjærlighet. Dette er biologisk bestemt og kan defineres som en slags menneskelighet. Mennesket kan bli utsatt for krenkelser og overgrep, men den iboende kjærligheten vil alltid være der. Hvilken måte barnet blir møtt på av omsorgspersonene vil være avgjørende for den grad av kjærlighet barnet opptar og hvilke uttrykk det utøver. Dette utvikler seg videre gjennom barnets senere sosiale arena. Den kjærligheten mennesket lærer blir konservert og overført til neste generasjon, ifølge Maturana. Selv om kjærligheten biologisk er i oss vil altså graden av den være avhengig av de rundt oss, og for at kjærligheten skal kunne vokse og utvikle seg fordrer dette at man blir møtt med kjærlighet fra andre. Maturana & Verden-Zöllner (2008) kaller dette for kultivering av kjærlighet. I dette ligger at gjennom å aktivt gi næring til kjærligheten gjennom omsorgsfulle handlinger så vil kjærligheten vokse. Dette plasserer Maturana innenfor sosialkonstruktivismen (Thrana, 2022, s. 34-36).

Maturana er videre opptatt av at vi må se den andre som et legitimt individ for å kunne opptre med kjærlighet. Med dette menes at vi må anerkjenne personen for det hen er, med alle særegenheter. Gjør vi dette faller det naturlig å møte denne personen med respekt og åpenhet. Dette danner et naturlig grunnlag for å oppnå relasjon og tillit. Spontane positive handlinger er tegn på kjærlighet. Disse handlingene trenger ikke å være store, men er likevel viktige. Det

kan være noe så enkelt som å gi et smil, gi en klem eller gi litt ekstra av sin tid (Thrana, 2022, s. 37-39).

Aksel Honneth (1949 -)

Den tyske filosofen Honneth baserer sin teori om anerkjennelse med utgangspunkt i Hegels (1770) skrifter om anerkjennelse, Meads (1934) sosialteori og Winnicotts (1995) utviklingspsykologi. Honneth hevder det finnes tre hovedformer for anerkjennelse: kjærlighet, rett og solidaritet. I andre enden av skalaen finnes tre ulike typer for krenkelser: mishandling og avvising, rettighetsberøvelse og nedverdiggelse. Kjærlighet utspiller seg i familien, i nære relasjoner og i vennskap og omfatter det å bli respektert som person, emosjonelt akseptert og føle seg verdsatt. Gjennom dette utvikles selvtillit. Rett utspiller seg i i offentligheten og kjennetegnes ved at man har rettigheter og krav som medlem av samfunnet. Gjennom en opplevelse av dette utvikles selvrespekt. Solidaritet handler om deltakelse i sosiale felleskap og å bli verdsatt og inkludert for den man er med sine særegenheter. En opplevelse av dette vil gjøre man i stand til å verdsette seg selv (Thrana, 2022, s. 53-54).

Hvordan man som person blir møtt og ivaretatt i samfunnet fra fødsel til død vil, i følge Honneth, påvirke personen. Det er viktig å merke seg at kampen for anerkjennelse gjennom de ulike hovedformene pågår gjennom hele livet, slik at man er ikke fritatt fra å oppleve krenkelse selv om man tidligere har mottatt anerkjennelse. I tillegg så kan man ikke skille anerkjennelsesformene fra hverandre, fordi de henger sammen - de vil uvilkårlig påvirke hverandre. Sameroff (2009) deler, med sin transaksjonsmodell, Honneths syn på hvordan individet og miljøet (samfunnet) gjensidig blir påvirket (Ruud, 2021, s. 92).

4. Drøfting

De fleste i dagens samfunn forstår kjærlighet som lidenskap, men kjærlighet i barnevernet dreier seg ikke om forelskelse eller den lidenskapelige kjærligheten. Dette kan være greit å ha klart for seg, først som sist, da den erotiske kjærligheten bryter med profesjonsetikken i sosialt arbeid. Privat så kan man innlede et erotisk forhold, med nær hvem som helst over 18 år, men det er ikke etisk akseptert å innlede et erotisk forhold med en bruker man står i et profesjonelt forhold til (Leer-Salvesesen, 2021, s. 35). Eros er derfor kun nevnt tidligere i oppgaven for å belyse kjærlighetens mange sider. Likevel er det fortsatt uklart hvordan kjærlighet kan forstås

og praktiseres i sosialt arbeid. Som oppgaven har vært inne på tidligere så gir ikke loven noen definisjon på dette. Dette åpner opp for høy grad av skjønn i både tolkning og utøvelsen av kjærligheten og legger mye ansvar på sosialarbeideren.

Man kan trygt si at det er mye Forandringsfabrikkens fortjeneste at kjærlighet til slutt ble innlemmet i loven, fordi de har jobbet aktivt for at dette skal bli en realitet. Når Barnevernsproffene forteller om sine opplevelser om manglende kjærlighet i barnevernet og underbygger hvorfor de mener at det er så viktig at de blir møtt med kjærlighet, så er det vanskelig å si imot dem. De sitter jo med førstehåndskunnskap om hvordan det er å være barn i barnevernet. De fleste vil nok være enige i at barn trenger kjærlighet. At mesteparten av høringsuttalelsene til barnevernloven var positive til kjærlighet er med på å bekrefte dette. Til og med Neumann (2016), som har skrevet flere sterke kritiske artikler om kjærlighet i barnevernet, finner det vanskelig å være uenig i akkurat dette. Lovfestingen av kjærlighet bekrefter også på at barnevernsproffene har blitt hørt i lovgivningsprosessen (Økland & Sørdsdal, 2020, s. 139).

Utover dette fronter den nye barnevernsloven (2022) et styrket barneperspektiv, der det legges opp til økt medvirkning. Dette kan vi knytte opp mot Honneths teori om anerkjennelse som kjærlighet. Barnets rett til medvirkning handler om å bli respektert som person, noe som generelt vil utvikle barnets selvtillit, selvrespekt og egen verdsettelse. At loven har fokus på dette kan i seg selv oppfattes som kjærlighetshandling, i tillegg til selve innlemmelsen av kjærlighetsbegrepet i formålsparagrafen, dersom vi legger Honneths teori til grunn.

Kjærlighet som begrep tatt inn i norsk lov er kontroversielt og unikt. Norge er som det første land i verden til å ta dette inn i lov (Holm, et al., 2019). Dette er for det første modig, men samtidig ikke helt uten risiko, fordi kjærlighet er et så vidt begrep og kan være vanskelig å lovforfølge. Risikoen for at begrepet kan bli en flopp, dvs. at det kun blir et pent ord uten noe konkret innhold eller betydning er dermed til stede. Lise Otnes (2021) er inne på dette. Hun er redd for at kjærlighet står i fare for å bare bli et honnørord. For å unngå dette sier hennes empiri at begrepet må konkretiseres mer enn at det bare står som et ord i loven (Otnes, 2021, s. 88). Økland & Sørdsdal (2020) er i tillegg inne på lovfestingen av kjærlighet er nødt til å ha støtte og engasjement fra barnevernsarbeidere i praksisfeltet for å utgjøre noen forskjell i det daglige arbeidet (Økland & Sørdsdal, 2020, s. 141). Forskningsprosjektet MLB kan ha bidratt som en start til å engasjere barnevernsarbeidere til å ta del i denne oppgaven.

Kjærlighet er et sterkt begrep og selv om det kan knyttes til omsorg, så er det likevel noe mer enn omsorg. Konkretiseringen av hva dette er for noe mer må derfor avklares for å gi kjærligheten den verdien den trenger for å utgjøre noen forskjell både i lov og i praksis (Andersen, 2018).

Lise Otnes (2021) sin studie om kjærlighet i barnevernets praksis inkluderer ansatte som jobber på institusjon, i skole og i barneverntjenesten. Ved å si ut tilbakemeldinger fra de som jobber i institusjon kan disse bidra til å fortelle noe om hvordan miljøterapeuter på institusjon opplever kjærlighetsbegrepet. Dette kan være med på å kaste lys over hvordan kjærlighet konkret forstås og praktiseres, etter at kjærlighet kom inn i loven.

Informantene forteller at det er viktig at man er til stede for ungdommen, både fysisk og profesjonelt emosjonelt. Gjennom å være personlig og emosjonelt til stede med ungdommen, kan de tillate seg å være ekte mennesker med dem. Det er greit å gråte sammen med en ungdom som flytter ut, fordi man genuint er lei seg for at ungdommen flytter, men det er ikke greit å gråte fordi en ungdom avviser dem (Otnes, 2021, s. 55-56). Dette er hva de legger i å være profesjonell - det å være bevisst den assymetriske relasjonen. Å dele historier fra sitt eget liv er greit og nyttig så lenge dette kan lære ungdommen noe og ikke samtidig utleverer den ansatte. En profesjonell miljøterapeut må vite hvor denne grensen ligger. Samtidig er slik selvavsløring veldig viktig for å bli kjent og opparbeide tillit. "Prenn (2009) argumenterer for at selvavsløring er den raskeste veien til en felles følelsesmessig erfaring mellom to mennesker" (Engøy, 2016, s. 154), noe som er viktig for å knytte relasjon.

Videre forteller informantene at det er viktig at miljøterapeuten evner å sette grenser for seg selv. Slik selvavgrensning kan dreie seg om at man verner om privatlivet ved å ikke ta med ungdommen hjem, ikke møter ungdommen utenfor arbeidstiden og ikke kjøper ting til ungdommen for private penger. Ved å holde slik avstand tar de vare på seg selv og den profesjonelle rollen. Institusjonsarbeid omfatter midlertidige relasjoner og altfor nære relasjoner kan gi et unaturlig og vanskelig brudd, når den tid kommer at barnet flytter ut (Otnes, 2021, s. 55-59).

Informantene trekker frem at det er viktig å respektere og anerkjenne ungdommen og erkjenner med dette at det har betydning hvordan ungdommen blir møtt, noe som er helt i tråd med Honneths teori om kjærlighet som anerkjennelse. Anerkjennelse og kjærlighet er også de to mest sentrale begrepene institusjonsbarnet, Monica Myhrvold Bakke, velger å trekke frem når det gjelder miljøterapeutisk arbeid (Bakke, 2016, s. 124). I tillegg til anerkjennelse kan

man også være bevisst på hvordan man omtaler institusjonsbarna. Gustumhaugen (2017) gir en kjærlig beskrivelse på dette: "Gutten som ligger og drømmer på den andre siden av gangen er en fantastisk, liten gutt. Selvfølgelig er han det, akkurat slik barnehjemmet har sett ham fra første gangen de møtte ham" (Gustumhaugen et al., 2017, s. 104).

Andre faktorer som nevnes er å møte barna med medfølelse og varme og det å vise at man genuint bryr seg om dem. Dette kan man vise ved å være fysisk nær barna ved å eksempelvis bruke tid sammen, gi klemmer, motta klemmer, at barnet ligger i fanget og gjennom lek og aktiviteter (Otnes, 2021, s. 47-50). Slike intersubjektive møter, der man sammen deler opplevelser bidrar til å vise anerkjennelse (Røkenes & Hanssen, 2012, s. 47-48). Dette kan også oppfattes som spontane kjærlighetshandlinger slik vi finner i Løgstrups og Maturanas teori om kjærlighet. Slik nærhet er viktig, for hvordan skal barna lære kjærlighet hvis ikke miljøterapeutene viser dem det? Gustumhaugen (2017) utvider denne kjærligheten til å dreie seg om spontane øyeblikk koblet til rutiner. Som argument for dette viser han til Sara som legger den samme helgeduken på når hun jobber helg og som steker pannekaker med kjærlighet. Han spekulerer samtidig i om kjærligheten kan gjemme seg i alt miljøterapeutene gjør. Han lister opp det å anerkjenne, lage tydelige og forutsigbare avtaler, legge til rette for tannpuss og gode leggesituasjoner, være fleksibel og sensitiv og søke forståelse kontra konsekvenser som andre ulike kjærlighetshandlinger (Gustumhaugen, et al., 2017, s. 77). Videre gir han en beskrivelse av sin egen opplevde etiske fordring som å "bli overmannet av et sterkt behov for å vise og gi omsorg, det er lett å bli ivrig i min streben etter å være god. Jeg får lyst til å ta med barna hjem og gi dem et godt liv. Umiddelbart, fast og endelig" (Gustumhaugen et al., 2017, s. 50).

Flere måter å vise kjærlighet på er gjennom emosjonelle uttrykk som for eksempel å vise varme gjennom varme blikk og varmt, ekte kroppsspråk (Otnes, 2021, s. 47-50). Her ser man klare likheter med det barnevernsproffene selv mener om kjærlighet, nevnt tidligere i oppgaven. I tillegg rører dette ved Løgstrups nærhetsetikk og hans etiske fordring. Å være ekte omfatter å opptre med kongruens, dvs. at kroppsspråk, følelser, ord og handlinger må stå i samsvar med hverandre (Skau, 2020, s. 90).

Informantene trekker også frem kjærlighet som utholdenhet i relasjonen, dvs. at man tåler å stå i barnas, ofte kaotiske og uforståelige, uttrykk over tid. På denne måten viser man at man bryr seg, ved å ikke gi opp. De poengterer at når barna projiserer sitt kaos på dem så er det desto viktigere at de selv ikke blir smittet av dette, men opptrer rolige og avbalanserte

(Otnes, 2021, s. 53). Informantene tolker dette som en form for kjærlighet, men Løgstrup hevder, i tillegg, at det bare er kjærligheten som har styrke nok til å holde ut disse uttrykkene over tid.

Grensesetting av barna er også noe informantene kobler opp mot kjærlighet (Otnes, 2021, s. 46). Dette kan sees på som kjærlighet i form av trygghet og forutsigbarhet og ligger helt innenfor lovteksten i formålsparagrafen i barnevernsloven.

Kjærlighet forsvant gradvis, som begrep, med profesjonaliseringen av sosialt arbeid. Historien synes med dette å fortelle oss at kjærlighet ikke har en plass i den profesjonelle rollen. For at kjærlighet igjen skal kunne finne sin plass i sosialt arbeid er det nødvendig å avklare hva den skal inneholde. Informantene forteller om at de praktiserer en annen kjærlighet på jobb enn privat. De beskriver den private kjærligheten følelsesmessig sterkere og mer ubetinget enn den de praktiserer på jobb (Otnes, 2021, s 46-47). Den kjærligheten som barnehjem rundt år 1900 praktiserte eller institusjoner i dag har, synes dermed å inneha de samme begrensninger; de klarer ikke å fremstille helt den samme kjærligheten som er mellom foreldre og barn. Dette trekker også paralleller til det biologiske prinsipp, der barn i utgangspunktet, har det best sammen med foreldrene.

På bakgrunn av ovenstående så kan man tenke seg at kjærlighet i barnevernet ligger et sted mellom omsorg og den private kjærligheten, kanskje på samme måte som nestekjærligheten. Er det da kun nestekjærlighet som bør eksistere i sosialt arbeid ? Barnevernsproffene synes ikke å være enige i det. Nestekjærlighet er ikke dekkende nok for hva de mener de trenger og ønsker seg. Deres beskrivelse av ønsket kjærlighet er konkret knyttet til *hvordan* miljøterapeuten møter dem, med ekte varme og interesse, sagt med andre ord, på hvilken måte omsorgen utøves på, og ikke bare at omsorg gis fordi de trenger det. De hevder at: "Babyer kan dø hvis de ikke får kjærlighet - det kan vi også. I hvert fall inni oss" (Barnevernsproffene, 2017, s. 3). Mye tyder på at de ønsker seg en kjærlighet som ligger nærmere foreldre-barn-kjærligheten enn det som tidligere har vært praktisert i barnevernet. Er det da opp til miljøterapeuten å bestrebe seg en foreldre-barn-relasjon? Ikke ifølge Neumann (2012) og det ser ut som om informantene, i hvert fall delvis, er enige med henne i dette når de forteller om en annen kjærlighet hjemme enn den de praktiserer på institusjonen. Neumann problematiserer nettopp bruken av begrepet kjærlighet i barnevernet og er bekymret for at dette skal gå på bekostning av profesjonaliteten i faget. Begrunnelsen for dette er blant annet at hun mener det er en risiko for at miljøterapeutens egne uavklarte følelser knyttet til

vanskelige hendelser i sitt eget liv skal overføres til jobben og dermed føre til at han selv er den som måtte trenge hjelp (Neumann, 2012, s. 116-117). Det virker som om Neumann i sin drøfting er bekymret for at sosialarbeidere blir mer sårbare når kjærlighet kan kreves i arbeidet. Det er mulig at hun har rett i dette, spesielt med tanke på at loven ikke gir en entydig definisjon på hvordan kjærligheten skal praktiseres innen barnevernet. Kan man som miljøterapeut for eksempel risikere å bli vurdert som lite personlig egnet til arbeidet dersom man ikke praktiserer riktig eller tilstrekkelig kjærlighet? Og hvem skal i så fall vurdere dette? Dette er uavklarte spørsmål som er vanskelig å gi svar på. Barne- og likestillingsdepartementet (2017) presiserer imidlertid at loven ikke gir barn rett til å kunne *kreve* å oppleve kjærlighet (Økland & Sørtdal, 2020, s. 141). Dette er en viktig presisering, selv om den er ganske opplagt, da sosialarbeideren kan ikke vite nøyaktig hva som skal til for at hvert unike barn skal føle kjærlighet, da dette alltid vil være subjektivt for barnet.

Neumann (2012) er inne på at det kan være problematisk å komme for nær de sårbare barna. Profesjonsutøvere utfordres dermed i sitt daglige arbeid i spennet mellom å skape relasjon og holde profesjonell avstand (Leer-Salvesen, 2021, s. 27). For det første så er relasjon mellom hjelper og den som mottar hjelp midlertidig, og avslutning av en sterk relasjon kan være opprivende og traumatisk både for miljøterapeuten og barnet. Derneft kan dette også forringe maktbalansen som bør være til stede for at miljøterapeuten skal kunne hjelpe barnet (Neumann, 2012, s. 117). Som nevnt tidligere, så er Otnes sine informanter også veldig bevisste akkurat dette, men i motsetning til Neumann så problematiserer de ikke dette, men knytter heller avstandsregulering til det å være profesjonell i rollen.

En annen påstand som Neumann (2021) kommer med er at det er problematisk at staten, gjennom barnevernsloven, skal kunne kreve at sosialarbeidere skal føle på bestemte måter, fordi dette vil gå på bekostning av profesjonaliteten (Neumann, 2021, s. 292). Man kan lett bli besnæret til å si seg enig i dette, men informantene synes å være uenig med Neumann på dette punktet. Dette skyldes kanskje at de forstår at man ikke blir pålagt av barnevernsloven (2022) til å nødvendigvis *føle* noen ting. Formålsparagrafen i barnevernsloven, § 1-1 uttrykker at "(...) Loven skal bidra til at barn og unge møtes med trygghet, kjærlighet og forståelse" og er dermed ganske mye mer fri enn hva Neumann skal ha det til. Fromm (2003) definerer kjærlighet til å dreie seg om evne til å ha omsorg for, ansvar for, forståelse for og respekt overfor et annet menneske. Kjærlighet i barnevernet kan dermed sies å handle mer om kjærlighetshandlinger enn som krav om følelser (Andersen, 2018). Med utgangspunkt i kjærlighetshandlinger kontra kjærlighetsfølelse så har kanskje Hilde Marie Thrana rett når

hun stiller spørsmål om kjærlighet kan være en kjernekompetanse i barnevernsarbeid (Thrana, 2013, s. 14-15). Om vi kan bli enige om handlinger så vil dette være enklere å konkretisere enn følelser. Historien viser at profesjonaliteten stadig endres og utfordres. Sett i lys av Barnevernsproffenes klare ønske og krav om kjærlighet så tyder mye på at kjærligheten lenge har blitt tiet ihjel på bekostning av profesjonaliteten i barnevernet. Thrana (2016) hevder, ut i fra dette at, kjærlighet og profesjonalitet må vurderes til å tilhøre samme sfære (Thrana, 2016, s. 107-108).

Det er ikke tilfeldig at oppgaven fokuserer på Platon og Aristoteles, samt de tre filosofene Løgstrup, Maturana og Honneth. Disse filosofenes kjærlighetsforståelse dekker et stort område innen litteraturen der de hver for seg har unike måter å både se og tolke kjærligheten på, samtidig som de også har noen sammenfallende teorier. For oppgaven betyr dette at man får ganske grundig belyst hva kjærlighet kan omfatte.

Maturana ligger på mange måter imellom Honneth og Løgstrup i sin kjærlighetsforståelse i og med at han deler Honneths betraktninger rundt hvor viktig den sosiale kjærligheten er for individet, samtidig som at han er enig i den nære og spontane kjærligheten hos Løgstrup. Det som er litt interessant å merke seg er at Maturana, også tidsmessig, står imellom Løgstrup og Honneth. Det ene som derimot synes å knytte *alle* filosofenes kjærlighetsforståelse sammen er det å kunne se sin neste som et unikt subjekt. For Platon ligger dette i å kunne se skjønnet i alle mennesker. Hos Aristoteles ligger dette i hans vennskapsideologi der det er den andres gode som er viktigst. Hos Løgstrup ser vi dette uttrykt gjennom hans etiske fordring. Maturanas filosofi fronter gjennom dette gjennom å se den andre som et legitimt individ og for Honneth handler dette om å bli anerkjent for den man er, med alle sine særegenheter. Når dette ligger hos alle de ulike filosofene som er nevnt i oppgaven kan man tolke akkurat dette som særdeles grunnleggende og viktig i forbindelse med det å utøve kjærlighet.

Maturanas filosofi om kultivering av kjærlighet er spesielt interessant i forhold til kjærlighetsbegrepet, slik det kan forstås på institusjon. Teorien bunner, som nevnt tidligere, i at omsorgsfulle handlinger vil gi voksende kjærlighet. Den grunnleggende kjærligheten som mennesket har i seg vil med dette blomstre. Disse positive handlingene virker både fremtidsrettet, men kan også sees på som forebyggende. På institusjoner møter vi i hovedsak dårlige integrerte barn. Disse trenger en annen måte å bli møtt på enn vanlige barn. De trenger også gjerne mye mer av alt for å kunne endre og utvikle seg og vil være spesielt utfordrende og krevende å arbeide med (Larsen, 2022, s. 38-42). Gustumhaugens Sara forklarer dette med

at " (...) disse barna trenger masse vend det andre kinnet til-kjærighet (...)" (Gustumhaugen, et al., 2017, s. 81). Omsorgsgivere i barnevernet trenger ikke etter loven å føle kjærighet, men dette kan likevel komme over tid når relasjon er opprettet og barna responderer på den kjærigheten de blir møtt med. Lise Otnes informanter innrømmer at man kan bli veldig glade i barna over tid - og at dette ikke føles falskt (Otnes, 2021, s. 48).

Forskning viser at mange barn og unge som blir plassert på institusjon har ulike psykiske plager (Kayed et al., 2015, s. 9). For å kunne gi god hjelp til barna på institusjon er det viktig å ha kunnskap om dette. Psykiatrisk behandling krever en god atmosfære for å kunne gi godt resultat (Røsseberg, 2018, s. 38). Ved å legge dette til grunn og sørge for en kjærlig og tillitsfull atmosfære på institusjonen kan man få jobbet med barna på en bedre måte. Her kan vi trekke tråden tilbake til Tranøy (2023) innledningsvis i oppgaven om hvor viktig kjærighet er for mental helse. Musikk kan brukes aktivt for å skape en god atmosfære. Forskning viser at mennesker med psykiske helseplager har godt utbytte av musikkterapi, da dette motvirker depersjon, bidrar til å styrke selvfølelsen, fremmer utvikling og gir økt håp og motivasjon (Ruud, 2023). Relasjonen mellom miljøterapeuten og barnet er avgjørende for oppholdet og barnets læring og utvikling. Det er derfor viktig at miljøterapeuten innehar relasjonskompetanse og evner å opparbeide gjensidig tillit slik at barnet blir trygg nok til å åpne seg (Røsseberg, 2018, s. 41). Røsseberg (2018) er inne på at det å normalisere ulike symptomer barnet måtte ha og forsøke å gi det en forklaring, vil være betryggende og kunne gi barnet håp om at det kan få det bedre (Røsseberg, 2018, s. 43). Dette er eksempel på kjærighet i praksis ifølge Honneths teori og det å anerkjenne den andre med alle dens særegenheter.

Maturana fronter at kjærighet avler kjærighet slik at ved å vise barna kjærighet er dette noe som de kan ta med seg videre i livet, slik at de får et godt liv - og som i neste omgang kan gi et godt liv for deres egne barn.

Thrana (2021) tillater seg å knytte kjærighet til en ny etisk retning som hun kaller kjærighetens etikk. Med dette legger hun føringer for at det er etisk og moralsk riktig å handle ut i fra og med kjærighet. Som grunnlag for sin teori bruker hun fire ulike teoretiske perspektiver som vi finner igjen i denne oppgaven. Disse er (1) kjærighet som fellesskap som tar utgangspunkt i Aristoteles` fila og å ville det gode for andre. (2) kjærighet som nærhet i relasjonen. Dette omfatter, blant annet, å være nær i relasjonen, være spontan og ekte og å være utholdende i relasjonen. (3) kjærighet som universell kraft. Her ligger, blant annet, den

biologiske kjærligheten i sentrum og kultivering av kjærlighet, og (4) kjærlighet som anerkjennelse som omhandler, blant annet, emosjonell tilknytning, anerkjennelse av det unike mennesket, utholdenhet i relasjonen og solidaritet med- og inkludering av mennesket (Thrana, 2021, s. 72). Siden kjærlighet er innlemmet i barnevernsloven og etikk står sentralt i all profesjonsutøvelse innen sosialt arbeid er det kanskje på tide å koble disse sammen? Hennes bidrag i denne sammenhengen er uansett et ærlig forsøk på å konkretisere hva kjærlighet kan dreie seg om innen barnevernet og bør få den oppmerksomhet det fortjener i den barnevernfaglige diskusjonen.

5. Konklusjon

Med innføring av kjærlighet i den nye barnevernsloven så er man som profesjonsutøver nødt til å forholde seg til kjærlighet i arbeidet. Oppgaven viser at mange miljøterapeuter allerede gjør dette i dag og det virker som at flere oppfatter praktisering av kjærlighet til å utgjøre en del av det å være profesjonell. Man har med levende mennesker å gjøre, og ved å ta innover seg at mennesket biologisk er skapt for å både gi og motta kjærlighet vil det falle naturlig å opptre kjærlig. Ikke bare vil det falle naturlig, men det vil også kunne vurderes til å være etisk riktig.

Oppgaven finner klare koblinger til ulike filosofers tenkning om kjærlighet og miljøterapeuters praksis i dag. Informantene det henvises til i oppgaven er ikke nødvendigvis representativt til å gjelde hele barnevernet, men sier likevel noe om hvordan kjærlighet kan forstås og praktiseres i det daglige arbeidet. Litteraturen viser at kjærlighet fortsatt utfordrer profesjonene, men samtidig er det flere røster som taler for at kjærlighet har en plass i sosialt arbeid.

Utviklingen viser, med blant annet den nye barnevernsloven (2022), at kjærligheten som begrep har kommet tilbake i barnevernet. Kan så kjærlighet vurderes til å være til barnets beste? Svaret på dette må kunne sies å være et "ja".

Oppgavens formål har vært å konkretisere den barnevernfaglige kjærligheten i institusjon og under listes opp hovedpunktene i denne oppgavens funn:

- Anerkjenn barnet som den legitime andre med alle dets særegenheter
- Vis barnet at du bryr deg - med hele deg (varme blick og varmt kroppspråk)

- Legg vekt på å skape en god atmosfære (viktig for mental helse)
- Skap forutsigbarhet (vær tydelig, sett egne grenser og grensesett barna)
- Vær utholdende i relasjonen (er med på vise at du bryr deg ved å ikke gi opp)
- Prioriter å være sammen med barnet (dette er relasjonsskapende)
- Vær inkluderende (solidarisk)
- Anerkjenn barnets autonomi og rettigheter (medvirkning)

Oppgaven har bare skrapet litt i overflaten av hva kjærlighet kan omfatte i barnevernet. Tema er så stort at man kunne ha skrevet over dobbelt så langt og likevel ikke kommet helt i mål. Ved en senere anledning kunne det være interessant å se på kjærlighet innen andre deler av profesjonen, som til eksempel den kommunale barneverntjenesten.

6. Kilder

Andersen, A. (2018, 21. oktober). *Kan kjærligheten profesjonaliseres?* RVTS.

<https://rvtssor.no/aktuelt/227/horer-kjaerlighet-hjemme-her/>

Bakke, M. M. (2016). Refleksjoner over mitt møte med miljøterapi ved institusjon. I Olkowska, A. & Landmark B. (Red.). (2016). *Miljøterapi - prinsipper, perspektiver og praksis*, s. 123-126). Fagbokforlaget.

Barnekonvensjonen. (2003). FNs konvensjon om barnets rettigheter: *Vedtatt av De Forente Nasjoner den 20. november 1989, ratifisert av Norge den 8. januar 1991: Revidert oversettelse mars 2003 med tilleggsprotokoller*. Barne- og familiedepartementet.

https://www.regjeringen.no/globalassets/upload/kilde/bfd/bro/2004/0004/ddd/pdfv/178931-fns_barnekonvensjon.pdf

Barnevernsloven. (2022). *Lov om barnevern*.

(LOV-2022-06-17-45). Lovdata. <https://lovdata.no/dokument/NL/lov/2021-06-18-97?q=barnevernloven>

Barnevernsproffene. (2017). *Innspill til ny barnevernlov (hørings svar)*. Hentet fra:

<https://www.regjeringen.no/contentassets/de50f3e53ce748bc98fad7b0987120da/barnevernsproffene.pdf?uid=Barnevernsproffene>

- Brodtkorb, E. & Rugkåsa, M. (Red.). (2019). *Mellom mennesker og samfunn* (3. utg.). Gyldendal Norsk Forlag AS.
- Bunkholdt, V. & Kvaran, I. (2021). *Kunnskap og kompetanse i barnevernsarbeid* (2. utg.). Gyldendal Norsk Forlag AS.
- Bø, I. (2018). *Barnet og de andre - Nettverk som pedagogisk og sosial ressurs* (5. utg.). Universitetsforlaget.
- Dalland, O. (2021). *Metode og oppgaveskriving* (7. utg.). Gyldendal Norsk Forlag AS.
- Eek-Larsen, K; Helland, H. S; Holm, L; Jubaz, I; Læret, O. K; McEvan-Strand, A; Pedersen, S. H; Ruiken, B; Storm, M. T; Sætre, H. S; Skivenes, M; Sørdsdal, L & Øvstetun, V. T. (2019). *Mot et Barneperspektiv i Barnevernet - En studie i implementeringen av programmet Mitt Liv Barnevern*. Universitetet i Bergen. <https://discretion.uib.no/wp-content/uploads/2019/04/2019-Pro-Bono-Group.-Rapport.-Mot-et-barneperspektiv-i-Barnevernet.pdf>
- Engøy, B. (2016). "Hvem er du?" Å bli utfordret som miljøterapeut og person. I Olkowska, A. & Landmark B. (Red.). (2016). *Miljøterapi - prinsipper, perspektiver og praksis*, s. 147- 162). Fagbokforlaget.
- Fellesorganisasjonen. (2015). *Yrkesetisk grunnlagsdokument for barnevernspedagoger, sosionomer og vernepleiere*. Hentet fra: <https://www.fo.no/getfile.php/1311735-1585635696/Dokumenter/Din%20profesjon/Brosjyrer/Yrkesetisk%20grunnlagsdokument.pdf>
- Forandringsfabrikken. (u.å.) *Forandringsfabrikken / Changefactory*. Forandringsfabrikken. <https://forandringsfabrikken.no/>
- Fugelli, P. (2001). Tillit. *Tidsskriftet Den Norske Legeforening*, 30(121), 3621-3624. <https://tidsskriftet.no/sites/default/files/pdf2001--3621-4.pdf>
- Grunnloven. (1814). *Kongeriket Norges Grunnlov*. (FOR-2023-01-27-92). Lovdata. <https://lovdata.no/dokument/NL/lov/1814-05-17?q=grunnloven>
- Gustumhaugen, K; Dønnestad, E. & Steinkopf, H. (2017). *Miljøterapeuten - Menneske som metode i miljøterapi*. Universitetsforlaget.
- Holm, L; Helland, H. S; Juhasz, I. B & Mcewan-Strand, A. (2019). Lovfestet kjærlighet. *Norges Barnevern*, 4(97), 282-284. <https://www.idunn.no/doi/pdf/10.18261/ISSN.1891-1838-2019-04-06>

- Kayed, N. S; Jozefiak, T; Rimehaug, T; Tjelflaat, T; Brubakk, A.-M. & Wichstrøm, L. (2015). *Resultater fra forskningsprosjektet: Psykisk helse hos barn og unge i barneverninstitusjoner*. NTNU.
https://www.ntnu.no/documents/10293/1263899358/Barnevernrapport_RKBU.pdf/fb0b753b-bdab-4224-b607-5bfe2f1ee32e
- Kvaran, I. & Holm, J. (2017). *Barnevernsfaglig miljøterapi*. Cappelen Damm Akademisk
- Larsen, E. (2022). *Miljøterapi med barn og unge - Organisasjonen som terapeut (4. utg.)*. Universitetsforlaget.
- Leer-Salvesen, P. (2021). *Etikk for profesjonelle*. Fagbokforlaget.
- Neumann, C. B. (2012). Omsorgsetikk i barnevernet: En refleksjon over det "nye" kjærlighetskravet til barnevernsarbeidere. *Sosiologi i dag*, 3-4(42), 104-124.
<https://ojs.novus.no/index.php/SID/article/view/1021>
- Neumann, C. B. (2021). Kjærlighet på bestilling - om staten barnevernsarbeidere og følelser. *Norges barnevern*, 4(98), 290-305. <https://www.idunn.no/doi/10.18261/issn.1891-1838-2021-04-05>
- Olkowska, A. & Landmark B. (Red.). (2016). *Miljøterapi - prinsipper, perspektiver og praksis*. Fagbokforlaget.
- Otnes, L. (2021). "*...det er bare jobben din*" : En kvalitativ studie om kjærlighet i barnevernets praksis. (Master). NTNU. <https://ntnuopen.ntnu.no/ntnu-xmlui/bitstream/handle/11250/2785705/no.ntnu%3ainspera%3a77809456%3a22211820.pdf?sequence=1&isAllowed=y>
- Ruud, A. K. (2021) *Hvorfor spurte ingen meg - Kommunikasjon med barn og ungdom i utfordrende livssituasjoner (2. utg.)*. Gyldendal Norsk Forlag AS.
- Ruud, E. (2023, 26. januar). Musikkterapi. I *Store norske leksikon*. <https://snl.no/musikkterapi>
- Røkenes, O. H. & Hanssen, P.-. H. (2012). *Bære eller bryte - Kommunikasjon og relasjon i arbeid med mennesker (2. utg.)*. Fagbokforlaget.
- Røsseberg, J. J. (2018). Postatmosfæren. I Strømstad, J. V; Torbjørnsen, A. B. & Aasland, A.-M. K. (Red.) (2018). *Hvem er du? - Miljøterapi i relasjoner (2. utg., s 36-49)*. Hjertervig Forlag.

- Sagdahl, M. S. (2023, 21. januar). Eikk. I *Store norske leksikon*. <https://snl.no/etikk>
- Skau, G. M. (2020). *Gode fagfolk vokser - personlig kompetanse i arbeid med mennesker* (5. utg.). Cappelen Damm AS.
- Thrana, H. M. (2013). Kjærlighet: en kjernekompetanse i profesjonelt arbeid? *Norges Barnevern* 1(90), s. 4-17. <https://www.idunn.no/doi/10.18261/ISSN1891-1838-2013-01-02>
- Thrana, H. M. (2016). Kjærlighetens inntreden i barnevernet - en utfordring for den profesjonelle relasjon?. *Norges Barnevern* 2 (98), s. 96-109. <https://www.idunn.no/doi/10.18261/issn.1891-1838-2016-02-03>
- Thrana, H. M. (2022). *Kjærlighetens etikk - i barnevern og sosialt arbeid*. Universitetsforlaget.
- Tjora, A. (2021). *Kvalitative forskningsmetoder i praksis* (4. utg.). Gyldendal Norsk Forlag AS.
- Tranøy, K. E. (2023, 22. januar). Kjærlighet. I *Store norske leksikon*. <https://snl.no/kj%C3%A6rlighet>
- Økland, I. H. & Sørdsdal, L. M. (2020). Lov til kjærlighet - En studie av høringsuttalelsene til innføring av begrepet kjærlighet i barnevernloven. *Norges Barnevern*, 2(97), 126-145. <https://www.idunn.no/doi/10.18261/ISSN.1891-1838-2020-02-05>

